

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ 1993 ЧЫЛДА СОЦИАЛ - ЭКОНОМИКТИГ БАЙДАЛЫ

СТАТИСТИКАНЫҢ ТЫВА РЕСПУБЛИКА ЭРГЕЛЕЛИНИҢ ДЫҢНАДЫ

Тыва Республиканың социал-экономикалык байдалы дараазында кол-кол көргүзүлгөн-биле илереттинип турар: (миллард рубль)

Улетпур продукциясы	26,3	80,6
Чонунуң херекелгелери баранарыны бугуруени	12,5	83,6
Ажыл-агыйларының бугуруени	24,2	64,8
Күсели-биле чурттага бажынарыны ажылгалта киргетин, мун лөбөлчүн мстр нинти чурттага шөлү	32,7	44,2
Нинти ажылгалдын транспорту-биле чүтк	2,3	52,8
Нинти ажылгалдын транспорту-биле пассажирлер артыштырары, миллион пассажир-км	335,4	81,0
Албан бузу-биле буртуктеттин бугуруелеринин үрүмкөт садар бараан саарыгазы	37,0	80,1
Өрткөткү ачы-дуза чедирлетин	4,6	63,5
Чонунуң кижги бугуруени оонаштыр акша орулгазы (айда ортумаа-биле), мун рубль	24,9	10,8 катан*
Айда ортумак шаңың, мун рубль	46,0	11,7 катан*
Херекел өрткөткөткү тундүк көргүзүлгери (1993 ч. декабрыны 1992 чылдын ол үеге)	12,7 катан*	

*Херек кырында өрткөткөткө-биле

Республиканың 9 кожууна-рынын көдээ ажыл-агый бугуруелери ыгт бугуруени 1992 чылдын-биле деңизерге куудаткан. Республиканын илтизи-биле алыр болза, малды болгаш кышту салдып алыры эвээжээн. Эрткен чылдын денели-биле азы оон хөй малды республиканын чүгүл 7 кожуу-нуң ажыл-агыйлары саткан болуп турар. Барыны-Хемчик, Каа-Хем болгаш Чели-Хөл кожуунар малды болгаш кышту салдып алыры 1992 чылдын деңизерге, 2 катан эвээжэктен.

Республиканын көдээ ажыл-агый бугуруелери сүт бугуруени 20 хуу эвээжэктен, сүт бугуруени Чаа-Хөл кожуундан өске бугу кожуунары эвээжэктен. 1993 чылда бир ивектен-не ортумаа-биле 1195 килограмм сүт саап турган, азы оон мурундагы чылдын биле деңизерге, малга болгаш кышка 14 катан, сүтке — 12,8 катан, картофельге — 7,1 катан, ногааларга — 21 катан өскөн.

Ажыл-агыйларыны бугу хевирлеринде малдын баш санын дараазында көргүстүргөн (мун баш): (бирги көзө-некте — 1993 чылда ажыл-агыйларда малдын баш саны, ийгилинде — 1993 чыл, үшүкүнде — оон иштинде чонунуң дузалал ажыл-агый-ларында мал (1992 чыл), дөртүкүнде — 1993 чыл, бешкинде — 1992 чылда арат ажыл-агыйларында мал, алдыгында — 1993 ч.)

Мийстиг бола мал	185,3	189,7	90,7	93,6	5,0	11,3
оон иштинде ивек	76,1	79,2	41,6	42,7	2,4	5,7
Хаанайр	50,4	46,1	32,6	30,7	1,2	3,8
Хөй, өшкү	1039,1	1056,2	275,9	281,8	3,4	64,6
Аыттар	39,6	40,6	10,6	11,7	0,7	2,1

Чурттагы чонунуң болгаш гелери мурунку чылдын-биле деңизерге, 22,5 мун баш хурагарыны болгаш айна-лары хөйү алган. Төрүүчү 100 башка оонаштыр алдыр болза, 76 анай, хурагарыны алган, а 1992 чылда — 61 башты алган болтай. Чаш малды хөйү алыры рес-публиканын кожуунарынын барык хөй хөйи чедип алган. Тожу, Каа-Хем, Тес-Хем, Эр-зин кожуунарда эвээшти алган болуп турар.

Бызааларны төрүүр 100 башка оонаштыр республика-да 51 башты камгалап алган, мурунда кылда 52 баш турган-была. 100 башка оонаш-тыр бызаа алырыны ортумак республика-деңизинде хөй-нү Би-Хем, Таңы, Каа-Хем кожуунарыны ажыл-агый-лары алган, Төрүүчү чүс башка оонаштыр ил эвээш бызаалар-ны Тожунуң, Улуг-Хемини, Эрзиниң ажыл-агыйлары ал-ганнар.

Б У Д У Р У Л Г Е

УЛЕТПУР

Улетпур продукцияны 1993 чылда бугуруу ивектерин эрткен чылдын-биле деңизерге, 19,4 хуу кызыртыган. Дыка улуг кызыртыла бирги кварталда болдунган (32 хуу). Бугуруушкун хемчээли чүгүл эвектер энергетика-зында болгаш полиграфия улутпуринде көвүдөн. Тыва-ның машина туудушкун за-воду, Шуурмактын болгаш Туранкын ыяш белектээр пункттары, бажың туудуш-кун компанияны, «Элгес» акционер ивектели, «Тыва даг-дугу» компания, «Олча» акционер ивектели, алгы за-воду бугуруушкун хемчээли дыка куудатканар. Ол-ла бугуруушкун хемчээли саны-хөө курдавырларыны чедилешип, продукцияны сай-гарарыны бергедешкинде турары, чиг эттин болгаш материалдарын чедилешип турары-дыр.

1993 чылда продукция-нын болун бугуруу Улутпур-ин мындагы болган. (бирги көзөнекте — 1993 чылда бугуруени, ийгилинде — 1993 чыл 1992 чылга хуу-биле):

Хөмүрдүш, мун тонна	830	94
Сортуур даг-дугу, мун тонна	33,4	44
Электри энергиясы, миллион кВт-шак	57,6	90
Хама материалдары, миллион чиккелдиң туудуру	14,1	69
Чып-этээр демир-бетон конструкциялар, мун кубометр	18,3	66
Дилал материалдары, мун кубометр	32	59
Тудуу бажың сортуени, мун кубометр	60	46
Трикотаж кылдылары, мун кезек	98	61
Клиас индиктер, мун өжш	11	28
Пластиктер, мун кезек	130	67
Костюмер, мун кезек	29	3,2 катан
Иштики хептер, чорраанар, мун кезек	68	115
Эйт, бирги чергенди субпродуктулары, биле, мун тонна	3,3	88
Колбаса кылдылары, мун тонна	1,3	112
Челен сүт продукциясы, мун тонна	8,5	61
Хлеб болгаш хлеб-булочка кылдылары, мун тонна	31,7	95

Тараачын ажыл-агыйларыны малдын баш санын дараазында көргүстүргөн (мун баш): (бирги көзө-некте — 1993 чылда ажыл-агыйларда малдын баш саны, ийгилинде — 1993 чыл, үшүкүнде — оон иштинде чонунуң дузалал ажыл-агый-ларында мал (1992 чыл), дөртүкүнде — 1993 чыл, бешкинде — 1992 чылда арат ажыл-агыйларында мал, алдыгында — 1993 ч.)

Чурттагы чонунуң болгаш гелери мурунку чылдын-биле деңизерге, 22,5 мун баш хурагарыны болгаш айна-лары хөйү алган. Төрүүчү 100 башка оонаштыр алдыр болза, 76 анай, хурагарыны алган, а 1992 чылда — 61 башты алган болтай. Чаш малды хөйү алыры рес-публиканын кожуунарынын барык хөй хөйи чедип алган. Тожу, Каа-Хем, Тес-Хем, Эр-зин кожуунарда эвээшти алган болуп турар.

Бызааларны төрүүр 100 башка оонаштыр республика-да 51 башты камгалап алган, мурунда кылда 52 баш турган-была. 100 башка оонаш-тыр бызаа алырыны ортумак республика-деңизинде хөй-нү Би-Хем, Таңы, Каа-Хем кожуунарыны ажыл-агый-лары алган, Төрүүчү чүс башка оонаштыр ил эвээш бызаалар-ны Тожунуң, Улуг-Хемини, Эрзиниң ажыл-агыйлары ал-ганнар.

Чурттагы чонунуң болгаш гелери мурунку чылдын-биле деңизерге, 22,5 мун баш хурагарыны болгаш айна-лары хөйү алган. Төрүүчү 100 башка оонаштыр алдыр болза, 76 анай, хурагарыны алган, а 1992 чылда — 61 башты алган болтай. Чаш малды хөйү алыры рес-публиканын кожуунарынын барык хөй хөйи чедип алган. Тожу, Каа-Хем, Тес-Хем, Эр-зин кожуунарда эвээшти алган болуп турар.

Бызааларны төрүүр 100 башка оонаштыр республика-да 51 башты камгалап алган, мурунда кылда 52 баш турган-была. 100 башка оонаш-тыр бызаа алырыны ортумак республика-деңизинде хөй-нү Би-Хем, Таңы, Каа-Хем кожуунарыны ажыл-агый-лары алган, Төрүүчү чүс башка оонаштыр ил эвээш бызаалар-ны Тожунуң, Улуг-Хемини, Эрзиниң ажыл-агыйлары ал-ганнар.

Чурттагы чонунуң болгаш гелери мурунку чылдын-биле деңизерге, 22,5 мун баш хурагарыны болгаш айна-лары хөйү алган. Төрүүчү 100 башка оонаштыр алдыр болза, 76 анай, хурагарыны алган, а 1992 чылда — 61 башты алган болтай. Чаш малды хөйү алыры рес-публиканын кожуунарынын барык хөй хөйи чедип алган. Тожу, Каа-Хем, Тес-Хем, Эр-зин кожуунарда эвээшти алган болуп турар.

Бызааларны төрүүр 100 башка оонаштыр республика-да 51 башты камгалап алган, мурунда кылда 52 баш турган-была. 100 башка оонаш-тыр бызаа алырыны ортумак республика-деңизинде хөй-нү Би-Хем, Таңы, Каа-Хем кожуунарыны ажыл-агый-лары алган, Төрүүчү чүс башка оонаштыр ил эвээш бызаалар-ны Тожунуң, Улуг-Хемини, Эрзиниң ажыл-агыйлары ал-ганнар.

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫИ

Республикада фермер шим-чээлини улам ынап хөгжүлдө-дөн алган. Эрткен чылдын 1299 тараачын (арат) ажыл-агыйлар немешкен азы 2,6 катан көвүдөн болган 1994 чылдын эгезинде 1995 мун баштап шөлүгү 2103 арат ажыл-агыйлар бар апарган азы ажыл-агый бугуруени-ле 95 гектар чөр оонаштыр-дыр. Фермерлерге республиканын көдээ ажыл-агый шөлүгүн 6 хуузу, оон иштинде тараа шөлүгүн 7 хуузу оонаштыр тур-вар. Ыччалажок чаа-чаа-агый-агыйларыны тугурусу-нган-биле чергелештир 63 фермер ажыл-агыйлары ян-дыр-буру чылдагаанар-биле ажыл-агыйларын соксаткан. Баш бурунгаар санааш-кынаар бугуруу алдыр, ажыл-агыйларыны бугу хевирле-ринге көдээ ажыл-агый про-дукцияны бугуруени мурунку сүт заводунуң болгаш хлеб комбинатының продукцияны Күрүнениң садыг инспекция-зы брактарылаан.

1994 чылдын январь 1-де байдал-ыла алдыр, ивекте-нин хуу болгаш долужаак хевирлерине Улетпур продук-цияны 32,6 хуузу бугу-руу ивекти турар 13 бугу-рулге ажылал турар.

Чурттагы чонунуң болгаш гелери мурунку чылдын-биле деңизерге, 22,5 мун баш хурагарыны болгаш айна-лары хөйү алган. Төрүүчү 100 башка оонаштыр алдыр болза, 76 анай, хурагарыны алган, а 1992 чылда — 61 башты алган болтай. Чаш малды хөйү алыры рес-публиканын кожуунарынын барык хөй хөйи чедип алган. Тожу, Каа-Хем, Тес-Хем, Эр-зин кожуунарда эвээшти алган болуп турар.

Бызааларны төрүүр 100 башка оонаштыр республика-да 51 башты камгалап алган, мурунда кылда 52 баш турган-была. 100 башка оонаш-тыр бызаа алырыны ортумак республика-деңизинде хөй-нү Би-Хем, Таңы, Каа-Хем кожуунарыны ажыл-агый-лары алган, Төрүүчү чүс башка оонаштыр ил эвээш бызаалар-ны Тожунуң, Улуг-Хемини, Эрзиниң ажыл-агыйлары ал-ганнар.

Чурттагы чонунуң болгаш гелери мурунку чылдын-биле деңизерге, 22,5 мун баш хурагарыны болгаш айна-лары хөйү алган. Төрүүчү 100 башка оонаштыр алдыр болза, 76 анай, хурагарыны алган, а 1992 чылда — 61 башты алган болтай. Чаш малды хөйү алыры рес-публиканын кожуунарынын барык хөй хөйи чедип алган. Тожу, Каа-Хем, Тес-Хем, Эр-зин кожуунарда эвээшти алган болуп турар.

Бызааларны төрүүр 100 башка оонаштыр республика-да 51 башты камгалап алган, мурунда кылда 52 баш турган-была. 100 башка оонаш-тыр бызаа алырыны ортумак республика-деңизинде хөй-нү Би-Хем, Таңы, Каа-Хем кожуунарыны ажыл-агый-лары алган, Төрүүчү чүс башка оонаштыр ил эвээш бызаалар-ны Тожунуң, Улуг-Хемини, Эрзиниң ажыл-агыйлары ал-ганнар.

Чурттагы чонунуң болгаш гелери мурунку чылдын-биле деңизерге, 22,5 мун баш хурагарыны болгаш айна-лары хөйү алган. Төрүүчү 100 башка оонаштыр алдыр болза, 76 анай, хурагарыны алган, а 1992 чылда — 61 башты алган болтай. Чаш малды хөйү алыры рес-публиканын кожуунарынын барык хөй хөйи чедип алган. Тожу, Каа-Хем, Тес-Хем, Эр-зин кожуунарда эвээшти алган болуп турар.

Бызааларны төрүүр 100 башка оонаштыр республика-да 51 башты камгалап алган, мурунда кылда 52 баш турган-была. 100 башка оонаш-тыр бызаа алырыны ортумак республика-деңизинде хөй-нү Би-Хем, Таңы, Каа-Хем кожуунарыны ажыл-агый-лары алган, Төрүүчү чүс башка оонаштыр ил эвээш бызаалар-ны Тожунуң, Улуг-Хемини, Эрзиниң ажыл-агыйлары ал-ганнар.

АЖЫЛ-АГЫИ БУГУ ХЕВИРЛЕРИНДЕ САЛЫП АЛГАНЫ

Эйт (кон этт), мун тонна	19,4	19,4
Сүт, мун тонна	65,9	64,7
Чуурга, млн. кезек	51,4	45,7
Дук, тонна	1807	1811
Ажыл-агыйларыны бугу хевирлеринде салып алганы	4,6	3,6
Мал болгаш кышкы, мун тонна	19	13,2
Сүт, мун тонна	36,5	29,7
Чуурга, млн. кезек	1026	1114
Дук, (ары хендерге шиддикени-биле), тонна	1026	1114

Тараачын ажыл-агыйларыны малдын баш санын дараазында көргүстүргөн (мун баш): (бирги көзө-некте — 1993 чылда ажыл-агыйларда малдын баш саны, ийгилинде — 1993 чыл, үшүкүнде — оон иштинде чонунуң дузалал ажыл-агый-ларында мал (1992 чыл), дөртүкүнде — 1993 чыл, бешкинде — 1992 чылда арат ажыл-агыйларында мал, алдыгында — 1993 ч.)

Чурттагы чонунуң болгаш гелери мурунку чылдын-биле деңизерге, 22,5 мун баш хурагарыны болгаш айна-лары хөйү алган. Төрүүчү 100 башка оонаштыр алдыр болза, 76 анай, хурагарыны алган, а 1992 чылда — 61 башты алган болтай. Чаш малды хөйү алыры рес-публиканын кожуунарынын барык хөй хөйи чедип алган. Тожу, Каа-Хем, Тес-Хем, Эр-зин кожуунарда эвээшти алган болуп турар.

Бызааларны төрүүр 100 башка оонаштыр республика-да 51 башты камгалап алган, мурунда кылда 52 баш турган-была. 100 башка оонаш-тыр бызаа алырыны ортумак республика-деңизинде хөй-нү Би-Хем, Таңы, Каа-Хем кожуунарыны ажыл-агый-лары алган, Төрүүчү чүс башка оонаштыр ил эвээш бызаалар-ны Тожунуң, Улуг-Хемини, Эрзиниң ажыл-агыйлары ал-ганнар.

Чурттагы чонунуң болгаш гелери мурунку чылдын-биле деңизерге, 22,5 мун баш хурагарыны болгаш айна-лары хөйү алган. Төрүүчү 100 башка оонаштыр алдыр болза, 76 анай, хурагарыны алган, а 1992 чылда — 61 башты алган болтай. Чаш малды хөйү алыры рес-публиканын кожуунарынын барык хөй хөйи чедип алган. Тожу, Каа-Хем, Тес-Хем, Эр-зин кожуунарда эвээшти алган болуп турар.

Бызааларны төрүүр 100 башка оонаштыр республика-да 51 башты камгалап алган, мурунда кылда 52 баш турган-была. 100 башка оонаш-тыр бызаа алырыны ортумак республика-деңизинде хөй-нү Би-Хем, Таңы, Каа-Хем кожуунарыны ажыл-агый-лары алган, Төрүүчү чүс башка оонаштыр ил эвээш бызаалар-ны Тожунуң, Улуг-Хемини, Эрзиниң ажыл-агыйлары ал-ганнар.

Чурттагы чонунуң болгаш гелери мурунку чылдын-биле деңизерге, 22,5 мун баш хурагарыны болгаш айна-лары хөйү алган. Төрүүчү 100 башка оонаштыр алдыр болза, 76 анай, хурагарыны алган, а 1992 чылда — 61 башты алган болтай. Чаш малды хөйү алыры рес-публиканын кожуунарынын барык хөй хөйи чедип алган. Тожу, Каа-Хем, Тес-Хем, Эр-зин кожуунарда эвээшти алган болуп турар.

Бызааларны төрүүр 100 башка оонаштыр республика-да 51 башты камгалап алган, мурунда кылда 52 баш турган-была. 100 башка оонаш-тыр бызаа алырыны ортумак республика-деңизинде хөй-нү Би-Хем, Таңы, Каа-Хем кожуунарыны ажыл-агый-лары алган, Төрүүчү чүс башка оонаштыр ил эвээш бызаалар-ны Тожунуң, Улуг-Хемини, Эрзиниң ажыл-агыйлары ал-ганнар.

Толугу. Эгеиз 2-га арывы-да).

Долугулар турар хүрөөлө камгалалды. Эрткен чылын республикага агаарже үндүргөн хоралыг бүдүмөлдөрүнө хөмчөөли 50 муң тонна болган, 1992 чылды-биле деңгээрге, 784 тоннага, азы 1,5 хуу өвөөш.

Хоралыг бүдүмөлдөрүн 70,7 хуузуң түдүп арттырган, эрткен чылын ол көргүзүг 71,1 хуу турган.

Эрткен чылын 8 бүдүрүлгө хирдендирер бүдүмөлдөрүн чогуур хөмчөөлгө түдүп, чарыштыр аякылдаан. Хирдендирер бүдүмөлдөрүн олар шуптуу нормативте көрдүнгөшпөөн хөй өвөөш үндүргөн.

Эрткен чылын Тыва Республикага Улуг-Хемниң сүт курдывырларынче хирдендирер бүдүмөлдөрүн аякыл-халап бооп балдырганнын бир таварылгазы болган.

Ындыг бүдүрүлгө болза алдын казыкчыларының «Алдан» деп артели-дир. Анаа чедирген хораның түңү 20,8 млн. рубль.

Бойдус камгалал хоолдужуудулгазын үрээни дээш административтиг харыысалгага эрге-дунаалдыг 54 аякылдыкчыны болгаш хамаатыларың кирген, а торгаалдын түңү 8691 муң рубль.

Ол ышкаш 1993 чылда Кызылдын алгы заводунун аякылың 175 хонукта соксаткан турган. Ол ара тургужуушкунун хүнеринде агаарже 105 тонна хоралыг бүдүмөлдөрүн үймөөш болуп турар-дыр.

Арга-ыяш аякыл-агаарже 1993 чылда арга-аргы аякылдарын кол хөмчөөлдөрүнө кызылтырган. Нестинген болгаш узуткатынган аргааржыны катар тургужуушкун аякылдарын хөмчөөли 3,8 хуу өвөөшкөн.

Хоойлу-дурум үрөшкенине-ри. 1993 чылда республиканың иштиги херектер органи-зацияны даштыкы-экономиктиг ажыл-чорудулгага 1993 чылда республиканың даштыкы садыг сарыла-азаның хөмчөөли ХИД-ниң чурттарың кириштир алырга, хууда кижилеринче про-дукцияны кири болгаш үндүр сөөргү турары-биле алырга, 446 млн. рубль бооп турар.

Эрткен чылын садыг талазы-биле кол кады аякылдаан чурттары-сыс. Моол, Украинна, Казахстан болгаш Кыргызстанга кады Бүртүктөнгөн кады

1993 чылда республиканың даштыкы садыг сарыла-азаның хөмчөөли ХИД-ниң чурттарың кириштир алырга, хууда кижилеринче про-дукцияны кири болгаш үндүр сөөргү турары-биле алырга, 446 млн. рубль бооп турар. Эрткен чылын садыг талазы-биле кол кады аякылдаан чурттары-сыс. Моол, Украинна, Казахстан болгаш Кыргызстанга кады Бүртүктөнгөн кады

1993 чылда республиканың даштыкы садыг сарыла-азаның хөмчөөли ХИД-ниң чурттарың кириштир алырга, хууда кижилеринче про-дукцияны кири болгаш үндүр сөөргү турары-биле алырга, 446 млн. рубль бооп турар. Эрткен чылын садыг талазы-биле кол кады аякылдаан чурттары-сыс. Моол, Украинна, Казахстан болгаш Кыргызстанга кады Бүртүктөнгөн кады

1993 чылда республиканың даштыкы садыг сарыла-азаның хөмчөөли ХИД-ниң чурттарың кириштир алырга, хууда кижилеринче про-дукцияны кири болгаш үндүр сөөргү турары-биле алырга, 446 млн. рубль бооп турар. Эрткен чылын садыг талазы-биле кол кады аякылдаан чурттары-сыс. Моол, Украинна, Казахстан болгаш Кыргызстанга кады Бүртүктөнгөн кады

1993 чылда республиканың даштыкы садыг сарыла-азаның хөмчөөли ХИД-ниң чурттарың кириштир алырга, хууда кижилеринче про-дукцияны кири болгаш үндүр сөөргү турары-биле алырга, 446 млн. рубль бооп турар. Эрткен чылын садыг талазы-биле кол кады аякылдаан чурттары-сыс. Моол, Украинна, Казахстан болгаш Кыргызстанга кады Бүртүктөнгөн кады

1993 чылда республиканың даштыкы садыг сарыла-азаның хөмчөөли ХИД-ниң чурттарың кириштир алырга, хууда кижилеринче про-дукцияны кири болгаш үндүр сөөргү турары-биле алырга, 446 млн. рубль бооп турар. Эрткен чылын садыг талазы-биле кол кады аякылдаан чурттары-сыс. Моол, Украинна, Казахстан болгаш Кыргызстанга кады Бүртүктөнгөн кады

нары 9,9 муң кем-херек үлдүгөдүйшкүннөрүн даңзылаан, ол —мурнунда чылдыгдан 11,6 хуу өвөөш. Бүгү тодартыган кем-херек үлдүгөдүйшкүннөрүн 2,4 муңу—аар кем-херек үлдүгөдүйшкүннөрүн болуп турар. Олар 1992 чылдыгына деңгээрге, 5,7 хуу өвөөш. Данзылат-тынган бүгү кем-херек үлдүгөдүйшкүннөрүн аар кем-херек үлдүгөдүйшкүннөрүн хөмчөөли 24 хуу болган азы 4 үлдүгөдүйшкүннөрүн бирээзи-ле — аар кем-херек үлдүгөдүйшкүннөрүн турары ол.

10 муң чурттагыча онааштыр алырга, 323 кем-херек үлдүгөдүйшкүннөрүн турар, а 1992 чылда 368 турган. Кижиге кутур 1,1 муң үлдүгөдүйшкүннөрүн, наркотиктер болгаш үлдүгөдүйшкүннөрүн хөлбашкан 337 үлдүгөдүйшкүннөрүн тодарткан.

Назы четкендерин азы оларнын киржилге-биле 635 херек үлдүгөдүйшкүннөрү болдунган. Күрүңгени болгаш нийти-нин өт-хөрегизин 1,2 муң, хууда өт-хөрегизин 3,8 муң, оон иштинде квартираларын 2 муң оорлааны демделгелер 2 муң. Бажың оорлар чорук 18 хуу өвөөшкөн.

Квартиралар хуужуудулгазы. 1993 чылда республикага 11,3 муң квартираларын хуужууткан, олардан 10 муңу хуу халаска дамчыдып берген. Эрткен чылдын деннели-биле алырга, хуужууткан квартираларын саны 1,7 наап өскөн. Бүгү квартираларын нийти санында хуужуутуңган квар-тираларын денгизгүрү 22 хуу.

Чер-чер Советтериниң шү-гүмү-биле 9,6 муң квартира-ны хуужууткан, олардан 8,6 муңу хуу халаска дамчыдып берген азы хуужуутуңган квартираларын нийти саны-нын 89 хуузу.

Чер-чер Советтериниң шү-гүмү-биле 9,6 муң квартира-ны хуужууткан, олардан 8,6 муңу хуу халаска дамчыдып берген азы хуужуутуңган квартираларын нийти саны-нын 89 хуузу.

1994 чылдын январь 1-де бүдүрүлгелерин валота сан-нарында АИШ-тын 86 муң долларын бар болуп турар. БУСА СТАТИСТИКАНЫҢ ЭРГЕЛЕНИ.

1994 чылдын январь 1-де бүдүрүлгелерин валота сан-нарында АИШ-тын 86 муң долларын бар болуп турар. БУСА СТАТИСТИКАНЫҢ ЭРГЕЛЕНИ.

1994 чылдын январь 1-де бүдүрүлгелерин валота сан-нарында АИШ-тын 86 муң долларын бар болуп турар. БУСА СТАТИСТИКАНЫҢ ЭРГЕЛЕНИ.

1994 чылдын январь 1-де бүдүрүлгелерин валота сан-нарында АИШ-тын 86 муң долларын бар болуп турар. БУСА СТАТИСТИКАНЫҢ ЭРГЕЛЕНИ.

1994 чылдын январь 1-де бүдүрүлгелерин валота сан-нарында АИШ-тын 86 муң долларын бар болуп турар. БУСА СТАТИСТИКАНЫҢ ЭРГЕЛЕНИ.

1994 чылдын январь 1-де бүдүрүлгелерин валота сан-нарында АИШ-тын 86 муң долларын бар болуп турар. БУСА СТАТИСТИКАНЫҢ ЭРГЕЛЕНИ.

1994 чылдын январь 1-де бүдүрүлгелерин валота сан-нарында АИШ-тын 86 муң долларын бар болуп турар. БУСА СТАТИСТИКАНЫҢ ЭРГЕЛЕНИ.

1994 чылдын январь 1-де бүдүрүлгелерин валота сан-нарында АИШ-тын 86 муң долларын бар болуп турар. БУСА СТАТИСТИКАНЫҢ ЭРГЕЛЕНИ.

1994 чылдын январь 1-де бүдүрүлгелерин валота сан-нарында АИШ-тын 86 муң долларын бар болуп турар. БУСА СТАТИСТИКАНЫҢ ЭРГЕЛЕНИ.

1994 чылдын январь 1-де бүдүрүлгелерин валота сан-нарында АИШ-тын 86 муң долларын бар болуп турар. БУСА СТАТИСТИКАНЫҢ ЭРГЕЛЕНИ.

1994 чылдын январь 1-де бүдүрүлгелерин валота сан-нарында АИШ-тын 86 муң долларын бар болуп турар. БУСА СТАТИСТИКАНЫҢ ЭРГЕЛЕНИ.

1994 чылдын январь 1-де бүдүрүлгелерин валота сан-нарында АИШ-тын 86 муң долларын бар болуп турар. БУСА СТАТИСТИКАНЫҢ ЭРГЕЛЕНИ.

КИЖИ. КАДЫКШЫЛ. ЭМНЕЛГЕ

Шагаан-Арыг хоорайнын төп эмнелгези
чоннун кадыкшылын камгалаар талазы-биле республикада улуг албан черлериниң бирээзи болуп турар. Ол хоорайнын барын талызында барык-ла бүдүн кварталды ээлээн.

Оң хөй каыт бажыңнары ырактан-на карак-ка илден. Эмнелгеде аарыг кижилерге бол-гаш эмчилерниң ажылдаарыңа таарымчалыг байдал тургустунган. Акша-төгериң че-

дишпес берге бо үеде безин аарыг кижилерге дузалаарының бүгү-ле хемчеглерин эмнелгеде ажылдакчылары ап келген. Ам оларга сестен берээли.

Камгалалдыг медицина

ШАЙДА, ДУСТА САЛДАР-ЛА БАР

Тывалар шайлаарыңа дыка ынак улус болгай бис. Шай — бистин эн-не хүндүткелдиг кемивис. Ынчалза-даа шайны хөдүр эртер хөйүн, шың эвес ажык-лаарга, кижиниң кадыкшылымыңа дыка хоралыг дээр-зин билбейн чорур бис. Билдир-ла болзувуса, өң доктаамал ижил өөрө-дөн калган чачылыстан адырлар хөңчүзү чок.

Тывалар шайны дузап алгаш ижер. Дус — хөй састагыл химиктиг бүдүмөл. Ол база-ла аш-чөмивис-тин адырылас кезээ. Дус болуңуң ээлчэнде кижиниң организмине багай салгааны халдадып турар. Оңу өй-тап ажыглаза дээр.

Көрүп чорурга, тываларың аразында хай-ла-ыяр аарыглардыг кижилерин хөй нуруузу шайга ынак болуп турар. Ынчаар аараан кижилер барза-барза чартыктай берген болур. Кара сагыштыг бо аарыгың тывалдыкчызы шай биле дус деп дорт-ла чүгалаар мен.

Дустуг шай дээрге тус-кай эзилдирер (физрактор) шыдажыл. Кижиге амыганың бүгү назынша-ла ижин келген дустуг шайның артың хан-дамдыра шүт сиип калган боор. Эзилбес ол артыңчалар алызында барып кижиниң организмине өлүмүң согушкунуң таварыштырар. Ынчангаш дустуг шайны аргалыг-ла болза эвөөшти ажыглаарын сүмөлээр мен.

Эът чок болза, тыва кижиге чурттап шыдаас дигери чөп. Ынчалза-даа чүрөк, хан-дамыр аарыгларын тывалдыкчыларыңа улуг ролду эт ойнап турарын практика көргүскен. Ынчангаш этти аргалыг-ла болза эвөөшти ажыглааш, ону ногад аймаа-биле солу-дур күзөгүн.

Улуг-Хем кожуунун төп эмнелгезинде электрокардиограмма кабинетинде аякылың үдүртүп, хун бүрү аарыг кижилер хүлээп ап турар болганьда чүрөк, хан-дамыр аарыгларын баш Улуг болдурубай баарың айтыртылган чүгала-ла орам бис. Бодум тапкы тиргас болгаш аскелерге ону тыртарын база сүмөлээр мен. Черле ыңчаш, ижер-чир аш-чөмивис, боттарымысты ап чорур байдалымысты экижидип алып болзувуса, кадыкшылымыс бажыггар, белен-селен аарыбас, үзүн назылыг болуп болур на-ция чоң бис. Чүге дээрге чуртувустун агаар-бойдузу, арга-эминери, үңен үнү-жу, эхинери, хөдөрү, арга-жааннары. Россияның төп левиксөөрлеринге деңгээрге, терини арыг. Арга-лаар, таапкылар бөгөй чачылдаан адырдың най-ралдыг, каткы-хөдүгү чур-таалынар, чоңум! Каткы-хөдүгү кижиге хөй чыл чур-таар дээр үлгөр домак база бар болгай.

Алаш-оол МОНГУШ,
Эмчи.

Алаш-оол МОНГУШ,
Эмчи.

Алаш-оол МОНГУШ,
Эмчи.

Алаш-оол МОНГУШ,
Эмчи.

Алаш-оол МОНГУШ,
Эмчи.

Алаш-оол МОНГУШ,
Эмчи.

Алаш-оол МОНГУШ,
Эмчи.

Алаш-оол МОНГУШ,
Эмчи.

ДАҢГЫРАККА ШЫҢЧЫ БИС

Эрги Шагаан-Арыгнын турган черин суг барык хөмө алы-берген турда, Улуг-Хем ко-жуунун төп эмнелгези чаа черже көжүп, чамдык салбыр-ларны өскө суурларже чай-латкан кара чачыс албан че-ри ол турду. Халдырларга аарыглар эмнелгезиниң эн сөөгүн, ийи кагыт бажыңн аарыгларга кирдилер. Күрүңгени эмнелге түдүп ман-сай-биле ажыглага кир-ген деп актыга ат салып, хуу түбөтө чедирбөөн.

Ылангыя чылдыгыла системаның ба-гып кылдыгынан эмнелге ишти кышкы үеде доктаамал сооп болуп турар. Оң үлүгү эдер дээш кол шүгүмдү сүт дамчыдар хоолдарыңа-ла со-луулан. Оон калдык-ла өскер-дишкениңер, чартыкка бол-баан. Ынчангаш келер чалың чылдыгыла системаныңа кап-тал септелген кылдыр эрге-жок чугула апарган.

Рыноктуг экономикаже шыл-дыңшын эмнелгениң акшалан-дырышканың дыка кыздар. Күрүңгеден үндүрүп берип турар акша-хөргени аарыг кижилерге эм, аш-чөмө сала-рыңа безин мелдүк-калдык болуп турар. Эмнелге ажыл-дакчыларың акша-шалыңн чогуур үезинде бербейн тура-ры чачыл болу берген.

Төп эмнелге, улуг берге-дээшкениңерге таваржып тур-за-даа, чурттакчы чоңа эмчи дузазың чедирер дээш бүгү-ле хемчеглерин ап келген. Күш-ажылдын салгалта-чурму каш чыл бурганар. Чурттанган дыка экижээй. Чылдааган чок черге ажал шай эвер, ажал үезинде ыңай-бээр манажыр чоктурканы барык чок деп бо-лур.

Бо хүнерде кожуунда дээ-ди эртеминч берген бир эмчи, ортумак эртеминч үш чөмө-дөн эмнелге ажылдакчымыс ажылдап турар. Оларын кол нуруглайп чурттаар бажың-балгат-биле хандыртыңган. Ынчалза-даа акушер-гинеко-логтар, кезер эмчилер, уруг-лар эмчилери чедирешпей турар. Төп эмнелгеде оран-баажы чок ортумак эртеминч үжөн ажыг эмчилер, эмчи сестралары бар. Оларга техниктиг ажыкчыларың ка-дыктар болза, оларын саны бежен ажа бээр. Бо талазы-биле Шагаан-Арыг хоорай чачыргазы буттуг дузаны ка-дар дээринге улуу-биле ил-гел турар бис.

Эмнелге сөөлүгү чылдарда пс, илик-хеп, орун-дөжөк херекселери-биле бергелел турар. Бар илик-хеп, ак чоорганнар, сыртыктар хал-таары элдендиңде чөмө бер-ген. Эмнелге берген акша-төгериңин дыка хөй элек-три, чылыг, суг чачылдаа-рыңа үе бээр. Оң-ла чыл-дагаанарын уржуңуңа асаан хүнерде кыпар-чаар мате-риалдар, хөмүр-лаш садып алыр шинээвис барык-ла чок

хандыртыңган. Чонун социал айтыртыл-гы куду денелде шитир-летиптир турар болганда аарыг чоруктуң саны хүн бүрү көвүдөн турар. Ынча-гыла бичи уругларын бүрлүр чоруу уаа-дараа болуп ту-рары хомудалыг. Кожуңда өкпе аарыгларың ичтергеней бооп артышаан.

Эрткен чылдын ийгиң чартында кодуру дыка кал-барды. Кодору келерин кижилерни Кызыгче безин чо-рудар уругга таваржып тур-дувус. Ам ол аарыг чавырдып бар чылдар-даа болза, аңаа удур хемчеглерин кошкатпай турар бис.

Амыдырал чөмөйүн-лаа берге болза, акша-шалың үезинде үмөйи-лаа барып турза, кожуунун эмчилери Гиппократтың даңгыраанга шыңчы бооп, аарыг кижилерге сагыш човангыр бараан болбушаан, эмнээшкениң бүгү-ле аргаларын ажыглап

апарган. Чонун социал айтыртыл-гы куду денелде шитир-летиптир турар болганда аарыг чоруктуң саны хүн бүрү көвүдөн турар. Ынча-гыла бичи уругларын бүрлүр чоруу уаа-дараа болуп ту-рары хомудалыг. Кожуңда өкпе аарыгларың ичтергеней бооп артышаан.

Эмнелге сөөлүгү чылдарда пс, илик-хеп, орун-дөжөк херекселери-биле бергелел турар. Бар илик-хеп, ак чоорганнар, сыртыктар хал-таары элдендиңде чөмө бер-ген. Эмнелге берген акша-төгериңин дыка хөй элек-три, чылыг, суг чачылдаа-рыңа үе бээр. Оң-ла чыл-дагаанарын уржуңуңа асаан хүнерде кыпар-чаар мате-риалдар, хөмүр-лаш садып алыр шинээвис барык-ла чок

хандыртыңган. Чонун социал айтыртыл-гы куду денелде шитир-летиптир турар болганда аарыг чоруктуң саны хүн бүрү көвүдөн турар. Ынча-гыла бичи уругларын бүрлүр чоруу уаа-дараа болуп ту-рары хомудалыг. Кожуңда өкпе аарыгларың ичтергеней бооп артышаан.

Эмнелге сөөлүгү чылдарда пс, илик-хеп, орун-дөжөк херекселери-биле бергелел турар. Бар илик-хеп, ак чоорганнар, сыртыктар хал-таары элдендиңде чөмө бер-ген. Эмнелге берген акша-төгериңин дыка хөй элек-три, чылыг, суг чачылдаа-рыңа үе бээр. Оң-ла чыл-дагаанарын уржуңуңа асаан хүнерде кыпар-чаар мате-риалдар, хөмүр-лаш садып алыр шинээвис барык-ла чок

хандыртыңган. Чонун социал айтыртыл-гы куду денелде шитир-летиптир турар болганда аарыг чоруктуң саны хүн бүрү көвүдөн турар. Ынча-гыла бичи уругларын бүрлүр чоруу уаа-дараа болуп ту-рары хомудалыг. Кожуңда өкпе аарыгларың ичтергеней бооп артышаан.

Эмнелге сөөлүгү чылдарда пс, илик-хеп, орун-дөжөк херекселери-биле бергелел турар. Бар илик-хеп, ак чоорганнар, сыртыктар хал-таары элдендиңде чөмө бер-ген. Эмнелге берген акша-төгериңин дыка хөй элек-три, чылыг, суг чачылдаа-рыңа үе бээр. Оң-ла чыл-дагаанарын уржуңуңа асаан хүнерде кыпар-чаар мате-риалдар, хөмүр-лаш садып алыр шинээвис барык-ла чок

хандыртыңган. Чонун социал айтыртыл-гы куду денелде шитир-летиптир турар болганда аарыг чоруктуң саны хүн бүрү көвүдөн турар. Ынча-гыла бичи уругларын бүрлүр чоруу уаа-дараа болуп ту-рары хомудалыг. Кожуңда өкпе аарыгларың ичтергеней бооп артышаан.

Эмнелге сөөлүгү чылдарда пс, илик-хеп, орун-дөжөк херекселери-биле бергелел турар. Бар илик-хеп, ак чоорганнар, сыртыктар хал-таары элдендиңде чөмө бер-ген. Эмнелге берген акша-төгериңин дыка хөй элек-три, чылыг, суг чачылдаа-рыңа үе бээр. Оң-ла чыл-дагаанарын уржуңуңа асаан хүнерде кыпар-чаар мате-риалдар, хөмүр-лаш садып алыр шинээвис барык-ла чок

хандыртыңган. Чонун социал айтыртыл-гы куду денелде шитир-летиптир турар болганда аарыг чоруктуң саны хүн бүрү көвүдөн турар. Ынча-гыла бичи уругларын бүрлүр чоруу уаа-дараа болуп ту-рары хомудалыг. Кожуңда өкпе аарыгларың ичтергеней бооп артышаан.

Эмнелге сөөлүгү чылдарда пс, илик-хеп, орун-дөжөк херекселери-биле бергелел турар. Бар илик-хеп, ак чоорганнар, сыртыктар хал-таары элдендиңде чөмө бер-ген. Эмнелге берген акша-төгериңин дыка хөй элек-три, чылыг, суг чачылдаа-рыңа үе бээр. Оң-ла чыл-дагаанарын уржуңуңа асаан хүнерде кыпар-чаар мате-риалдар, хөмүр-лаш садып алыр шинээвис барык-ла чок

хандыртыңган. Чонун социал айтыртыл-гы куду денелде шитир-летиптир турар болганда аарыг чоруктуң саны хүн бүрү көвүдөн турар. Ынча-гыла бичи уругларын бүрлүр чоруу уаа-дараа болуп ту-рары хомудалыг. Кожуңда өкпе аарыгларың ичтергеней бооп артышаан.

хандыртыңган. Чонун социал айтыртыл-гы куду денелде шитир-летиптир турар болганда аарыг чоруктуң саны хүн бүрү көвүдөн турар. Ынча-гыла бичи уругларын бүрлүр чоруу уаа-дараа болуп ту-рары хомудалыг. Кожуңда өкпе аарыгларың ичтергеней бооп артышаан.

Эмнелге сөөлүгү чылдарда пс, илик-хеп, орун-дөжөк херекселери-биле бергелел турар. Бар илик-хеп, ак чоорганнар, сыртыктар хал-таары элдендиңде чөмө бер-ген. Эмнелге берген акша-төгериңин дыка хөй элек-три, чылыг, суг чачылдаа-рыңа үе бээр. Оң-ла чыл-дагаанарын уржуңуңа асаан хүнерде кыпар-чаар мате-риалдар, хөмүр-лаш садып алыр шинээвис барык-ла чок

хандыртыңган. Чонун социал айтыртыл-гы куду денелде шитир-летиптир турар болганда аарыг чоруктуң саны хүн бүрү көвүдөн турар. Ынча-гыла бичи уругларын бүрлүр чоруу уаа-дараа болуп ту-рары хомудалыг. Кожуңда өкпе аарыгларың ичтергеней бооп артышаан.

Эмнелге сөөлүгү чылдарда пс, илик-хеп, орун-дөжөк херекселери-биле бергелел турар. Бар илик-хеп, ак чоорганнар, сыртыктар хал-таары элдендиңде чөмө бер-ген. Эмнелге берген акша-төгериңин дыка хөй элек-три, чылыг, суг чачылдаа-рыңа үе бээр. Оң-ла чыл-дагаанарын уржуңуңа асаан хүнерде кыпар-чаар мате-риалдар, хөмүр-лаш садып алыр шинээвис барык-ла чок

хандыртыңган. Чонун социал айтыртыл-гы куду денелде шитир-летиптир турар болганда аарыг чоруктуң саны хүн бүрү көвүдөн турар. Ынча-гыла бичи уругларын бүрлүр чоруу уаа-дараа болуп ту-рары хомудалыг. Кожуңда өкпе аарыгларың ичтергеней бооп артышаан.

Эмнелге сөөлүгү чылдарда пс, илик-хеп, орун-дөжөк херекселери-биле бергелел турар. Бар илик-хеп, ак чоорганнар, сыртыктар хал-таары элдендиңде чөмө бер-ген. Эмнелге берген акша-төгериңин дыка хөй элек-три, чылыг, суг чачылдаа-рыңа үе бээр. Оң-ла чыл-дагаанарын уржуңуңа асаан хүнерде кыпар-чаар мате-риалдар, хөмүр-лаш садып алыр шинээвис барык-ла чок

хандыртыңган. Чонун социал айтыртыл-гы куду денелде шитир-летиптир турар болганда аарыг чоруктуң саны хүн бүрү көвүдөн турар. Ынча-гыла бичи уругларын бүрлүр чоруу уаа-дараа болуп ту-рары хомудалыг. Кожуңда өкпе аарыгларың ичтергеней бооп артышаан.

Эмнелге сөөлүгү чылдарда пс, илик-хеп, орун-дөжөк херекселери-биле бергелел турар. Бар илик-хеп, ак чоорганнар, сыртыктар хал-таары элдендиңде чөмө бер-ген. Эмнелге берген акша-төгериңин дыка хөй элек-три, чылыг, суг чачылдаа-рыңа үе бээр. Оң-ла чыл-дагаанарын уржуңуңа асаан хүнерде кыпар-чаар мате-риалдар, хөмүр-лаш садып алыр шинээвис барык-ла чок

хандыртыңган. Чонун социал айтыртыл-гы куду денелде шитир-летиптир турар болганда аарыг чоруктуң саны хүн бүрү көвүдөн турар. Ынча-гыла бичи уругларын бүрлүр чоруу уаа-дараа болуп ту-рары хомудалыг. Кожуңда өкпе аарыгларың ичтергеней бооп артышаан.

Эмнелге сөөлүгү чыл

ДОЛААН БУРГАНДАН КЕЛГЕН УРУГ

Тоожу

(Эгези № 24, 29, 31 «Шында»).

Кодур-оол чайлагга хонгаш, эртегинде суурже бады келген. Арыг агаарлыг, чагай чытгыт ойт-сигенниг чайлаг. Алдынайны авазың оодуң сагыш-сеткилдиг кезек шада эмнекен дег болган. Ол кайтамчыктыг эриг баарлыг ава Кодур-оолга ишти-хонгунден таарымчалыг болганы ол. Авалар черле кезээде буйныг. Алдынай база авазы дег шак илдыг не болу бээр. Оон уругларынны алазы болур мен деп күзөл Кодур-оолду сергелдиңкен. Ол дааны атсы бодангаш, чүгдө дан бакында удуй берген.

Даартазында туруп кээрге арта чык ышак сагындырган. Алдынайга ужуражык саар күзөли ону улам дувуреткен. Болун канчаар-даа туттунгаш, чадап кааш Алдынай сүгжө багышкан. Аңаа келирге, уруг бакынында чок болган. Энемадан айтырарга, кожуң төүөңе чоруй барган болган. Кандыг херестик чоруканың думазы билбес болган. Кодур-оол алаң кайтап туруп берген. Черле алдырбас деп болди белгилеген уруг-дур деп ол боданган.

Номчулукну бужурагандар-базы-биле Алдынайге биле каада экинч кээли. Чайлагга үтүп келеш. Алдынай болуңуң даражылыг чоруй байдалын авазыңга тутулаар болгаш соксап каан. Красноярскиге өөрөнүп турда ийни курсака оон чүрээ ыстап чоруй болу берген чүвө-дир. Эш-өөрүнүн сүмез-биле ол эмчелеп эгелзэн. Хандыр шынчекте, ишти аарыгар эмнээр поликлиниканың үндүргөн диагнозу коргунуч болган. Чүрөктө аар кем бар. Ол катан-катан кардиокоррамага тырттырган. Баштайгы хүнерде ол ыныг аарыга бузурувез. Даштыкы байдалы көңүс калдык-даа болза, уругуң аары эптинер арта чок деп түнелде келген. Оа хоорайнын эмчилери уругуңа Новосибирскиге чүрөккө варья кезишкени кылырын

сүмөлзөн. Ол анаа база барган турган. Хыналдадан аарыг бадаткатынган. Алдынай чааскаан булганч чоруй турган. Уругуңуң ыныг аарың чүгдө Красноярскиниг башкы институтунда кады өөрөнүп турары эштери билди турган. Алдынай оозун ала-незинге-даа ыттытаан. Олар ам-даа билбестер. Уруг дык ур үеде иштиңде идгелени оскумаан. Бир катап Москваның бүгү-өвүлгө черегилг поликлиниканыңа хыналдыр би-жикти Красноярскиниг алгаш, аңаа баргаш. Кодур-оолдуң караанга көстүр хамаанчок, аңаа чүгү-даа билдибес деп боданган.

Москвага кылдынган шинчилелдер база катап аарыңны бадаткаан. Академик эмчиге Алдынай ажы-биле чугаалаан: — Мээн байдалың кандыг-даа берге болза, чүгдө шынчиг чугаалап берип көрүңер — деп дилзэн. Эмчи бүгү хайгааралары түнзөш, уругта тайлыбырлаан:

— Силерниң бо аарыңар эң ховар таваржыр чүвө, Мээн практикада чүгдө ийниги таварыла-дыр. Эттинге бээринге бузуреп кордары берге, кызым. Анык-чараш сен. Медицина мону чайладарыңга амдызында күш чок—деп, ол академик эмчи карак шилдерни өттүр уругке кызыңейилг тайлыбырлаан. Билдиг болза-даа бойдушта элдеп таварыла база туруп болур. Канчаарың-даа болуңар шинчилерни көрүңер.

— Чегтирдим, эмчи — дээш, Алдынай академикниң кабилениден үнүп келген, Кыстың сагыжына Кодур-оол ышан кырган. Мындаг түнүгө келирин билген болза, Кодур-оолга каян-даа ээлбес чүвемпи. Ада-нем-даа канчаар, каян-бир боттарынын чидиринге чаңгыга бээр ыйнаш. Кара чакындаан хандыкшааның чары кижжи төлдү. Кодур-оолду хынаар ымандырып каарыңга чүдөн-даа берге-дир деп, уруг болангаш, караанч чакың ол үеде тулуп шыдаан. Алдынай

кончуг быжыг уруг болган. Ол кадыгандыр болай берген. Амдырал ыныг нарын байдалга эккээрин уруг амна билди каан. Бичаала-даа амдызында ону кымга-даа ыттытаан. Кодур-оол чайлагдан бады кээриниң даартазында Алдынай кожуң төүөңгө хүнзээн. Садыглар кезип-кезип, дай-авазы болур кижиниң бакычтыгы ийи хүнзээн. Оон сарыгыңга күлгө Кодур-оол кыры бер болган. Кодур-оолга эттинмес аарыңның дугайында чаңгыс сөс-даа ыттып болбас деп ол шинчилер алган. Аарыг дугайында чугаалаарга оон оон бичиң-даа салдынас. Оон келерзе өөрелдизин каап болур деп уруг санаар турган. Оон орнунга Кодур-оолдуң караанга каян-даа көзүлбес деп шинчилер алган. Бир эвес кандыг-бир черге дүш бол таваржыр берзе, таңивас кижжи дег оон эрте бээр деп уруг шинчилер алган. Бичаар аажылаар болза Кодур-оолга чык болур.

Каш хонук өрктөнде Кодур-оолдуң Москваге чоруйру Үеңи келген. Мырынай даарта чоруй деп барганда уругуң сөөлдү катап тергип көөр-дур деп бодан алган. Кодур-оол үнүгүнүн бакыныңга кирип келгеш, мендилешкен: — Экин, уругтар. Алдынай бардыр бээр? — Экин, — деп, уругтар урук-сүвүдү мендилешкен. Айттырарга Энемаа сатыш човап харыялаан: — Алдынай салыг чоруй барды.

— Кажан өөрөнүп чоруйру мен дээр бээр? — Ам бир-алды хире хонгаш, чоруйру мен — диди. — Ам дораан чедип кээр ирги бээр? — Келир четкен боор. Үр болбайн дораан чедип кээр мен дээр кижжи — деп, Энемаа харыялаан. — Билдир-дир, Мен даарта чоруй баар мен. — Даарта силерни чоруй баар дидир деп уугамга чугаалаар бис бээр? — деп Энемаа үлүр айттыган. Кодур-оол кезек каада хар-

лыг берген. — Иле, Мени чоруй, деп чугаалаар сыеп. Бүгү чугаа оон-биле доозулган. Кодур-оол дашкаар үнүп келген. Оол Алдынайга дужа бээрин чаалаас деп бодан алгаш, салдылар таварып чанар деп шинчилерзэн. Сатыгы карангылаан. Байдал келерге кударачыг апарган. Кылтаарын чокумчнаткаш, басып олган. Таңымы үлүстур таваржы бээрге арга-чалаарда мендилешип каап, оларын салган айтырылларыңга тоомча чок чүвө деп харыялап каап чоруй. Чамдыктары: — Москваге каян чоруйру сен, Кодур — дээрге ол; — Даарта — деп, каап. — Оскелти: — Кажан доозар ийик сен, Кодур? — Ам бир чыл ажыг үе арткан.

Ушкүлдери: — Москвага өөрөнүрге ыныг чүвө де, Кодур, чоп мырынай чиктиң кончуг болу берди? Доозулкаш эмчи болу бергизе сууринч улустарын мырынай таңывай баар эвес сен бээр? — Чок, кайын ыныг боор. Соок сугга эшпиксиз сарыңгы берген боор мен. Чүвө чугаалаар харым чогуу — деп тайлыбырлап каан.

Алш-чөк салдынган Алдынай бо сумка тулуп алгаш, үнүп келген. Уруг Кодур-оолчө түткүй кылашаар апарган. Чүгө дээрге чанар оруу ол. Кодур-оол уруг чокушун лажын дээр бачкынарын улам оожумалдыккан. Уругуң чык бачкыны, чинге лүт-сыны чокушуп-лаа олдурган. Мырынай уткүжүп келеш, ам каап Кодур-оолду көрүп каан. Кодур-оол туруп алган. Алдынай база доктарай берген. Алдынай баштай айттыган: — Кажан чоруйру сен? — Даарта. — Орук-сүвү эки чедип ал. Сөңзө бүгү экинч күзээр-дир мен. — Сен кажан чоруйру сен, Алдын? — Удавас чоруйру мен ий-

наан. Че, мен далажы бердим. Уруг ооду оон эртекш базыган. Кодур-оол чугаа эреп, туруп калган. Алдынайнын арнында оон тооп көргөн шинчи чок болган. Уругуң шырайында өөрүшкү-даа, мунгар-рал-даа көзүлбөн ышакш улам согул болган. Мени тоо-вас деп шинчилер алган уруг-дур ийиң деп ол кударан бодан. Уластуң кижилден кижжи кончуг, кштен кш кара деп чугазы олдур ийиң. Красноярскиге кандыг оолдар чок деп. Бирээзи-биле долнажы алгаш, ыштан турары ол-дур ийиң. Чон аразында кандыг чараш, силер оолдар чок деп. Эске кижжи-биле дойнажы берген-даа болза, оода шынчиг чугаалавас, та чүзү кижжи. Сагыш-сеткилди ажык чорбас бээр. Дүмбөй чүвө дег чоруй турарга улам берге шыка-жыл.

Каш хонук бурнгаар Кызыл-Шангыга часытканым эң сөөлгүз болуңуң дээр шын олдур. Ол хирезинде-ле кым-даа лөгбөн арыг хөвээр чоруй чок? Азы чок болза кайнаар-даа чорбайн, бакыңга баргаш бурганай бээр бээр? Мен барымда-даа бола хөвээр, чогулда-даа бола хөвээр артар өртемчег шыка-жыл бо. Чангыс менден чон чолдаа бээр, хем келдее бээр эвес.

Кодур-оол чугаакыр эвес, оожум болгаш кс кижилер-биле шоолуг чугаалашпас кижжи. Оон сөзү болгаш сеткилдиг чангыс сөксө дүп каан дег шычын. Оон бүгү аажы-чанан Алдынай эрте чажында тур байлыр турган. Оолдун ынакшылы арыг, шынч дээрзин уруг база билди турган. Бистин ынакшылыңың чүгдө өлүм чарып болур деп Алдынай база ыначаар санаар турган. Бо ийи кижиниң бот-боттарыңа хандыкшылы кижилер аразыңа ынакшылың эң ары болган боор. Билдир таварыла ховар таваржыр. Алдынайны Кодур-оол дугайында болды база шак ыныг турган. Ол бойдустан элел-

түг чачалгаш. Бо таварыла-даа ону хайлыг аарыг тугулап алган. Ол кандыг-даа хайыра чок. Аарыг база-ла бойдустан болушкуну. Уругуң чазы ында чок деп болур ийик. Чүгдө хайыра чок аарыг ону салбазын билгеш, оолду бодундан күш-биле хоорарын ол чедип алган. Маңаа кыстың чүктөп алган үргезе ынакшан огулдан каш катап аар.

Кодур-оолдуң Москваге өөрөнүп чоруйру хүнү келген. Ол чоруйрун ийи хүн шинчиге сонгардылып келген. Кайнаар-даа барбайн, өөңгө белеткенип турган. Авазы огу-дур-биле кандыг-ла-бир амыр эвес берге чүвө болуп турарың билген ышакш көзүлгөн. Бичаала-даа чүгдө ыначаар дажылың тур сен огул, деп ай-тырындаан дидимзэн. Оол даарта эртен чоруйру деп барган. Ачазы хой дөгөргөш, эт дүлүп, огулчуга ап чоруйру хүнзенин белеткен каан. Огул үдээс эмчи болуруңга ашак аажок өөрүшү турган.

Чаа сооп каан хой ээди элзэн сарыга бергенде Базыр ашак шала сула кылдыр дүз-вас, ыштан, кандыг эгелзэн. Иизг хоолойга ыштан, кандыры каан этт каш-лаа хондыр үрелбес болгаш чаа-гы амданын салбас турган. Кодур-оол ачазынын ыначаар белеткен каан элдин чиринге аажок ынак турган. Ол кезек каада ачазыңга дузалашкан-даа. Кодур-оолдуң ачазы огу-дур-биле чүу болуп турарын бичиң-даа эскербез. Оол ачазынын ындаызыңга таарышкан. Чүгдө ачазы ол дээр аажок сагыш човап, оон Алдынай дээр мунгарап турарын эскерип тур болу деп болаш, аажок дувурзэн. Ол чүу-лаа канчаар, авам чүу-лаа эскербес болза деп болаан. Ала-незиниң белеткен берген аш-чөм оолдуң сагыжыңга кирбез. Чүу-лаа чирге амдан-чиден чок болган. Кодур-оол Алдынайны караанга көстү-турган оралашкан. Бичаала-даа чүу-лаа бүтпез. Уруг сураг.

ФРОНТУЧУНУҢ КУБУГУ ДЭЭШ

Эрзин кожуунун Бай-Даг ортамк школа-зыныг спорт залыңа эки турачы эрес-дидим оон санитар кыстарың бирээш, түс чер чурт-тук, башкы эртемниг Иргит Багбуужаптың кубугу дээр кожуунун башкыларынын ортузунга солун маргылдаа ийи хун дургузунда болуп эртен. Бо маргылдаа ийи дугаар чыл эртип, хой кижжи киржикчилг, организастыг, бедик денгелге эртен.

Бирги хүнде маргылдааны маңданы салган. Маргылдаа, шыдыраачыл эгелзэн. Аңаа 4 эр, 1 херэжэн башкылар 5 школаңын аразында команда аайы-биле маргышкан. Баштайгы салгырадан эгелзеш деп Бай-Даг ортамк школа-зыныг башкылары удуула, ыныкшылар ууда-лаара удул, тинделгеже баштайгы ба-замын кылып, нити коман-даның санынга улуг немере-ни кылганар. Иланга хоо-чун шыдыраачыл физика башкысы, өөредилге эртелек-чир Боттук-оол Ондар, тыва чачындар башкысы Николой Дирчинчал, анык шыдыраачы, социал пе-дагог Аяна Дукар Боттары-нын шедиринге долу тин-делени чедип ал, чангыс-даа кижиге уттурбайнар.

Чидиг демиселдин түнел-динде бирги чери Бай-Даг-нын башкылары бүзүрелдин, биле чаалап алган. Ийни чери Нарын, үшкүзүн Эрин школарынның башкылары ээлзэн. Баскетбол маргылдааңыңа 3 эр, 2 херэжэн башкылар киржишкен. Эрин, Нарын, Ме-рен школарынның башкы-лары дарзааштыр тиндел-геңи чедип ал, диплом, ым-пел болгаш акша шаңдалар-ыңга теленгип болган.

Стол теннизиңге херэжэн улустан Бай-Дагынң мате-матика башкысы Татьяна Кыргыз бири, Кызыл-Сыл-дыс школаңынң орус дыл башкысы Чечек Лопс, Нарыннын тыва дыл башкысы Санжыма Санчыга ийниги, үшкү черлерин алганар. Оолларан Мөренден Белек Өлзий, Николай Лопсан ал-гарнаар. Хол бөмбүүңге маргылдаа чидиг демиселдин улуг көрүңүлдерин улуг сонугура-дын болуруган. Аңаа 6 ко-манда киришкен. 4 эр, 2 херэжэн башкы — команда болуп киришкен. Бо маргыл-даага бай-дажылар 2 ко-

түг чачалгаш. Бо таварыла-даа ону хайлыг аарыг тугулап алган. Ол кандыг-даа хайыра чок. Аарыг база-ла бойдустан болушкуну. Уругуң чазы ында чок деп болур ийик. Чүгдө хайыра чок аарыг ону салбазын билгеш, оолду бодундан күш-биле хоорарын ол чедип алган. Маңаа кыстың чүктөп алган үргезе ынакшан огулдан каш катап аар.

Кодур-оолдуң Москваге өөрөнүп чоруйру хүнү келген. Ол чоруйрун ийи хүн шинчиге сонгардылып келген. Кайнаар-даа барбайн, өөңгө белеткенип турган. Авазы огу-дур-биле кандыг-ла-бир амыр эвес берге чүвө болуп турарың билген ышакш көзүлгөн. Бичаала-даа чүгдө ыначаар дажылың тур сен огул, деп ай-тырындаан дидимзэн. Оол даарта эртен чоруйру деп барган. Ачазы хой дөгөргөш, эт дүлүп, огулчуга ап чоруйру хүнзенин белеткен каан. Огул үдээс эмчи болуруңга ашак аажок өөрүшү турган.

Чаа сооп каан хой ээди элзэн сарыга бергенде Базыр ашак шала сула кылдыр дүз-вас, ыштан, кандыг эгелзэн. Иизг хоолойга ыштан, кандыры каан этт каш-лаа хондыр үрелбес болгаш чаа-гы амданын салбас турган. Кодур-оол ачазынын ыначаар белеткен каан элдин чиринге аажок ынак турган. Ол кезек каада ачазыңга дузалашкан-даа. Кодур-оолдуң ачазы огу-дур-биле чүу болуп турарын бичиң-даа эскербез. Оол ачазынын ындаызыңга таарышкан. Чүгдө ачазы ол дээр аажок сагыш човап, оон Алдынай дээр мунгарап турарын эскерип тур болу деп болаш, аажок дувурзэн. Ол чүу-лаа канчаар, авам чүу-лаа эскербес болза деп болаан. Ала-незиниң белеткен берген аш-чөм оолдуң сагыжыңга кирбез. Чүу-лаа чирге амдан-чиден чок болган. Кодур-оол Алдынайны караанга көстү-турган оралашкан. Бичаала-даа чүу-лаа бүтпез. Уруг сураг.

ЧАРЛАЛДАР

«ТУВАСНАБСЕРВИС» бодунуң ажылын улам калбартып чорудуп турар. ГАЗ-31029 ДЭЭР, ӨРТЭЭ, ХЕВИРИНДЕН ХАМААРЫШ-ТЫР 14,2 МИЛЛИОНДАН 24 МИЛЛИОН РУБЛЬ ЧЕДИП ТУРАП АВТОМАШИНАЛАРНЫ САДЫП ТУРАП.

Оон иштинде: — беш чадалыг коробка; — алдырп, чазар сонгу өзек; — олдугарын болгаш салонун ведор пөс болгаш хилиң-биле шыккан; — ГФР-ге кылган кондиционерлер; — ГФР-ге бүдүргөң подон картеринде чыдыкчылар; — детермадлыг камгал шилдеринг; — титанлан шугуң куткан дисклардыг; — Японияга кылган автодугуйлуг; — ГФР-ге кылган люклардыг; — ГФР-ге кылган конекторлардыг; — шилдерин кедүере автоматтыг; — көрүңүктери автоматтыг; — молдингтерлиг; — Японияга кылган үлдүргөп, 2 азы 4 колонкалыг магни-тодалар: — ГФР-ге кылган азонаторлар. — ГАЗ-3307 (ГАЗ-53) автомашина — 7,7 млн. руб. — УАЗ-31512 (469) — 11,5 млн. ден 16,4 млн. руб. чедир. — УАЗ-2206 (452—микровтобус) — 13,4 млн. руб. — УАЗ-3303 (452—бортуг) — 7,5 млн. руб. — УАЗ-3362 (санитаржы) — 13,2 млн. руб. — ГАЗ-3307 (шывылыг, бортуг) — 16 млн. руб. — ГАЗ-3307 (шывылыг, бортуг) — 8,1 млн. руб. — КамАЗ-5310 (тягач) — 21,5 млн. руб.

ООН АНГЫДА ГАЗ, УАЗ АВТОМАШИНАЛАРГА АВТОМАГДЫЛАП КЕЗЕКТЕР, АККУМУЛЯТОРЛАР, АВТОМОБИЛЬ ШИДЕРИ, оон иштинде: ГАЗ-31029, ВАЗ-2101 болгаш 2104, 2105, 2106, 2121, 2108, Москвич 2141, ЗАЗ, КамАЗ, УАЗ-469, 452 автомашина-ларга: — триплексы; — детермадлыг (хүрөң өнүгү); — светофильтринг шилдер. — Хоолгалаар техника; — факстар; — камгалап экранлар, компьютерлер; — саналга машиналар; — штемпель дөңгөлөлдери; — детермадлыг.

ООН АНГЫДА ТАМНАЛАРЫН, ШТАМПАЛАРЫН БОЛ-ГАН ПЛАНКА ПРОДУКЦИЯНЫН КЫЛЫП ТУРАП БИС. АЙТЫРАП АДРЕЗИВИС: Кызыл хоорай, Красноярская кудумчузу, 76. Телефоннар №№ 3-81-23 болгаш 3-70-25.

Кызыл хоорайнын социал камгалап эргелени-диндыналары болза: пенсия документтерин автоматчыдылганың ду-засы биле сайгар апарганы биле холбаштыр поч-та салбырларын дамчыштыр тыпсыр пенсияларны чүгдө олгары бээр хүнерде абыр апар. Ынчангаш пенсияларын айткан хуусаазында албаан пенсионерлерге пенсияны ай бүрүзүңүң чүгдө 16, 17, 18 хүннеринде бээр.

ХУУДА БУДУРУЛГЕ ЧЕРИ ГАЗ-СА3-09 ДЭЭР МАРКАЛЫГ САМОСВАЛ АВТОМАШИ-НАНЫ САДЫП ТУРАП (ДИЗЕЛЬ). ТЕЛЕФОН 2-61-57.

Төрүттүңгөн хүнүңер-биле! Бистин эртим ынак акымыс Санчай Алдын-Херелович СА. РЫГЛАР Чөөн-Хемчик ко-жуунун Чалаана хоорайда чурттап, ажиллап турар Акы-выс февраль 18-те 45 хар-лаар. Ол алыс болу будуш-тук, кандыг-бергерге туруй-бас, ажыл-ишти, быжыг со-дуктуг кижжи. Ол он оолдун, кыстың ынак адазы болгаш үрчүланын уругларынны кырган-аңазы. Акынын те-рүттүңгөн хүнү, биле кан дег быжыг калдыкшылап, бүгү

утбавыс Хо-МУШКУ бо чылдын февраль 18-те 33 харлап турар. Ол Барыын-Хемчик кожуунун Эргин-Бардык суурда ажиллап, чурттап чоруй. Ол бодунуң ажыл-иши болгаш элтиң-малары, бистер терүттүңгөн хүнү таварыштыр кан дег ка-дыкшылап, аас-кежиңи үргү-дүрүп, чүлө омак-хөгүлү болуру, узун назы назыларын күзөп тур бис.

Думналары Орлан, Омак, Окпан, Лида, кенээтти-зы — Нонна, Аржаана, Галя, күдээзи — Слава, акы-зы — Илья, чаавазы — Валя, уруглары — Кежик, Чаян, Аяна, Шончалай, Начин база шугуу кады төрээниңеринде.

КАЖАН ЧОРУЙРУ СЕН?

Кажан чоруйру сен? — Ам бир чыл ажыг үе арткан. Ушкүлдери: — Москвага өөрөнүрге ыныг чүвө де, Кодур, чоп мырынай чиктиң кончуг болу берди? Доозулкаш эмчи болу бергизе сууринч улустарын мырынай таңывай баар эвес сен бээр?

Чок, кайын ыныг боор. Соок сугга эшпиксиз сарыңгы берген боор мен. Чүвө чугаалаар харым чогуу — деп тайлыбырлап каан. Алш-чөк салдынган Алдынай бо сумка тулуп алгаш, үнүп келген. Уруг Кодур-оолчө түткүй кылашаар апарган. Чүгө дээрге чанар оруу ол. Кодур-оол уруг чокушун лажын дээр бачкынарын улам оожумалдыккан. Уругуң чык бачкыны, чинге лүт-сыны чокушуп-лаа олдурган. Мырынай уткүжүп келеш, ам каап Кодур-оолду көрүп каан.

Кодур-оол туруп алган. Алдынай база доктарай берген. Алдынай баштай айттыган: — Кажан чоруйру сен? — Даарта. — Орук-сүвү эки чедип ал. Сөңзө бүгү экинч күзээр-дир мен. — Сен кажан чоруйру сен, Алдын? — Удавас чоруйру мен ий-

наан. Че, мен далажы бердим. Уруг ооду оон эртекш базыган. Кодур-оол чугаа эреп, туруп калган. Алдынайнын арнында оон тооп көргөн шинчи чок болган. Уругуң шырайында өөрүшкү-даа, мунгар-рал-даа көзүлбөн ышакш улам согул болган. Мени тоо-вас деп шинчилер алган уруг-дур ийиң деп ол кударан бодан. Уластуң кижилден кижжи кончуг, кштен кш кара деп чугазы олдур ийиң. Красноярскиге кандыг оолдар чок деп. Бирээзи-биле долнажы алгаш, ыштан турары ол-дур ийиң. Чон аразында кандыг чараш, силер оолдар чок деп. Эске кижжи-биле дойнажы берген-даа болза, оода шынчиг чугаалавас, та чүзү кижжи. Сагыш-сеткилди ажык чорбас бээр. Дүмбөй чүвө дег чоруй турарга улам берге шыка-жыл.

Каш хонук бурнгаар Кызыл-Шангыга часытканым эң сөөлгүз болуңуң дээр шын олдур. Ол хирезинде-ле кым-даа лөгбөн арыг хөвээр чоруй чок? Азы чок болза кайнаар-даа чорбайн, бакыңга баргаш бурганай бээр бээр? Мен барымда-даа бола хөвээр, чогулда-даа бола хөвээр артар өртемчег шыка-жыл бо. Чангыс менден чон чолдаа бээр, хем келдее бээр эвес.

ЫШКЫ ОЛИМПИАДАДА

ЛИЛЕХАММЕР. (февраль 16, РосИТА-СЧТА Спорт). Фигурдуг чүгүдүлашкын тал-лазы-биле Екатерина Гор-деева биле Сергей Гринков (Россия), Наталья Мишкун-чок биле Артур Дмитриев (Россия), Изабель Брассер биле Ллойд Айдед (Канада) олар эжеш бооп алгаш, кон-килг чүгүдүлашкыңга шаң, калдыг черлерин алганнар.

64 КӨЗЕНЕККЕ

Чөөн-Хемчик кожуунун «Шагаа-94»-ке тураскааткан шыдыра маргылдаази орга-низастыг өрткен. Аңаа 64 көзөңекке мөөрөлөшкөн 14 шыдыраачының аразында кожуң чепинч Орлан Са-рыларга 13 салыңган 12 саны ал, бирги черже үнги. Ийни чери кожуңунуң спорт ко-митетинин даргазы Алды-оол Сундуй ээлзэн. Үшкү черже Кызылдын төлээзи Болду-оол Сава үнги. Эмчи Сергей Тулуп хоомай эвес ойнааш, дөрт дугаары болган. Аңаа Чалаананың № 1 шко-лазынын онгу классчызы Артыш Сарылар багай эвес ойнааш, көрүңүлдерин хун, дүткелни чаалап ал шыдаан. Шагаа маргылдаазын өрт-төөринге Чалаананың АТБ директору Ланычы Кара-Сал боттуг дузаны чедирге-ниңге аңаа ойнаш шыдыра-чылар үлү-биле өөрүп чет-тиргениң илереткен. Кым-даа кижжи кызыл хырып, дум-чүчү бодаар рыноктун берге Үезинде Дайчы Момуй-ооловни семис шымырак сер-геңи бирги черин шаңналың-га салганы демеглексенчиң-даа, өөрүнчүг-даа. Агар са-нында акша-тегерик чедип-мес, чер-деде спорт комитет-теңи ак сеткилдиг кижжи бөлүзү шыдаар шаа-биле деткип твараынын бир хере-ти бо болбайн канчаар. Бо таварыла-даа П. М. Кара-Сал, шынап-ла, шыдырачы чангыс чер-чуртулганыңа буйныг ачы-дузаны чедиргени олдур.

Шаңаа сергеңи республика-нын шымырак шыдыраачы-ларын бирээзи Орлан Са-рыларга берген.

Даныс САЛЧАК.

СОТКА ОЛУРТКАН

Үе чеже-даа кадыг-берге болза, салган сорудазын чедип алырга белең киж-жилерин хүндүктөлбө алаары черле чөптү. Ындылар-нын бирээзинге Чалаана хоорайда эмчи Сергей Тулуп хамаржыр. Ол элзелинениң ортузунга салым-чакан-ныг шыдыраачыларны эле-педип, оларын теоретиктиг билгилерин харыялап, прак-тика кырында шылап, боттуг дузаны чедип турар.

Анык тренериниң куже, нищиниңири халас барбаан. Оон шыдыра талазы биле кичээл эрттирип турган өөре-ниңилери школачыларын республика чемпионатына шаңналың чертеге четкен. Токсу классчы Алдыгы Монгуш бири черин ээлзэн. Бажын-Алаак школазынын өөрөңкүчизин Ас-оол Монгуш, Чалаананың № 1 школазын онгу классчызы Алды-оол Метке ийниги, үшкү чери эжелзэн.

Херэжэн үлүстүң үзүлгө уруглардан Урана Хоалды республикага үшкү черже үн-ген.

Шаңналыг черлерин ал-ган школачы шыдыраачылар (Бистин коор.).

СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ •

ОРГАНИЗАСТАНЫ ЭКИ-ДАА БОЛЗА

Эрзин кожуунун Нарын суурга ол чер чурттуг, эки турачы Кыргыз Идам аттыг кубок дээр спортчу маргылдаалар чокта каа болуп эртен. Аңаа хол бөмбүүңге Эр Улустун 9, херэжэннерин 4, шыдырага 3 команда-лар, тыва хүрешке 16 шилдик мөгелер аразында маргышканыр.

Ийи хун уламчылаан чидиг демиселдин түнелдинде хол бөмбүүңү маргылдаазынга бирги чери Эрин суурнуң командазы чаа-лап алган. Шыдырага бирги чер